EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

26. märts 2009 *

Kohtuasjas C-348/07,

mille ese on EÜ artikli 234 alusel Landgericht Hamburgi (Saksamaa) 18. juuni 2007. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 27. juulil 2007, menetluses

Turgay Semen

versus

Deutsche Tamoil GmbH,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja esimees P. Jann, kohtunikud M. Ilešič, A. Tizzano, E. Levits (ettekandja) ja J.-J. Kasel,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

kohtujurist: M. Poiares Maduro,
kohtusekretär: ametnik C. Strömholm,

arvestades kirjalikus menetluses ja 18. septembri 2008. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– T. Semen, esindaja: *Rechtsanwalt* H.-J. Rust,

– Deutsche Tamoil GmbH, esindaja: *Rechtsanwalt* T. Wambach,

– Saksamaa valitsus, esindajad: M. Lumma, J. Kemper ja T. Baermann,

– Itaalia valitsus, esindaja: I. M. Braguglia, keda abistas *avvocato dello Stato* S. Fiorentino,

– Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: H. Støvlbæk ja H. Krämer,

olles 19. novembri 2008. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus käsitleb nõukogu 18. detsembri 1986. aasta direktiivi 86/653/EMÜ füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevate kaubandusagentide tegevust käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (EÜT L 382, lk 17; ELT eriväljaanne 01/06, lk 177; edaspidi „direktiiv") artikli 17 tõlgendamist.

2 Taotlus esitati Turgay Semeni, Deutsche Tamoil GmbH-le kuuluva teenindusjaama rentniku ja Deutsche Tamoil GmbH (edaspidi „Deutsche Tamoil") vahelises kohtuvaidluses seoses lepingu lõppemisel makstava hüvitise summaga, mida Turgay Semenil on nimetatud äriühingu poolse lepingu ülesütlemise tõttu õigus saada.

Õiguslik raamistik

Ühenduse õigus

3 Kõnealuse direktiivi artikkel 17 sätestab:

„1. Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed, et tagada kaubandusagentidele pärast agendilepingu lõppemist lõike 2 kohase hüvitise või lõike 3 kohase kahjutasu maksmine.

2. a) Kaubandusagendil on õigus saada hüvitist ainult siis ja ulatuses, kui:

– ta on hankinud esindatavale uued kliendid või märkimisväärselt suurendanud äritegevuse mahtu olemasolevate klientidega ja esindatav saab äritegevusest nende klientidega jätkuvalt olulist kasu

ja

– selle hüvitise maksmine on õiglane, arvesse võttes kõiki asjaolusid ja eelkõige vahendustasu, mille kaubandusagent on kaotanud nende klientidega tehtavate äritehingute pealt. Liikmesriigid võivad ette näha, et niisuguseks asjaoluks loetakse ka artikli 20 tähenduses konkurentsipiirangu kasutamist.

b) Hüvitise summa ei või ületada määra, mis on võrdne kaubaagendi ühe aasta hüvitisega, mis on arvutatud tema viie viimase aasta keskmise töötasu alusel ja kui leping on olnud kehtiv vähem kui viis aastat, arvutatakse hüvitis kogu kõnealuse aja jooksul makstud keskmise töötasu alusel.

c) Niisuguse hüvitise saamine ei takista kaubandusagendil kahjutasu taotlemist.

[…]”

Siseriiklik õigus

4 Kõnealuse direktiivi artikli 17 lõige 2 võeti siseriiklikusse õigusesse üle Saksa äriseadustiku (Handelsgesetzbuch) artikli 89b lõikega 1 põhikohtuasja asjaolude toimumise ajal kehtinud kujul. Nimetatud lõige on sõnastatud järgmiselt:

„1. Kaubandusagent võib pärast agendilepingu lõppemist nõuda esindatavalt põhjendatud hüvitist ainult siis ja ulatuses, kui

1) esindatav saab ka pärast agendilepingu lõppemist äritegevusest kaubandusagendi poolt hangitud uute klientidega jätkuvalt olulist kasu;

2) agendilepingu lõppemise tõttu kaotab kaubandusagent õiguse saada vahendustasu juba sõlmitud ja tulevikus sõlmitavatelt äritehingutelt tema poolt hangitud klientidega, millele tal oleks olnud õigus, kui agendileping oleks kehtima jäänud; ja

3) selle hüvitise maksmine on õiglane, arvesse võttes kõiki asjaolusid.

2. Kui kaubandusagent on märkimisväärselt suurendanud äritegevuse mahtu olemasoleva kliendiga nii, et kaubanduslikus mõttes on see võrdne uue kliendi saamisega, siis loetakse seda uue kliendi hankimiseks."

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

5 Ajavahemikul 1. novembrist 2001 kuni 31. detsembrini 2005 rentis Turgay Semen Berliinis Deutsche Tamoile kuuluvat teenindusjaama. Seal müüs ta Deutsche Tamoili nimel ja volitusel põhiliselt kütust ja määrdeõli, kuid ka erinevate operaatorite poolt pakutavaid telefonikaarte, mis nimetatud äriühing tema käsutusse andis.

6 Deutsche Tamoil kuulub suuremasse Liibüa kontserni Oilinvest, kellele kuulub Saksamaal ligikaudu 250 teenindusjaamast koosnev teenindusjaamade võrk, mis tegutseb nii kõnealuse äriühingu nimest tuleneva A-klassi kaubamärgi „Tamoil" ja odavama B-klassi kaubamärgi „HEM" all.

7 Teenindusjaam, mida käitas Turgay Semen, tegutses kaubamärgi „HEM" all. Turgay Semenile makstav vahendustasu arvutati kütuse müügi puhul müüdud kütuse koguselt

(„vahendustasu müüdud liitri kohta") ja määrdeõli puhul kauba käibe alusel. Kui kütust tankisid kliendikaartide omanikud, kellele Deutsche Tamoil võimaldas allahindlust, sai Turgay Semen madalamat vahendustasu.

8 Landgericht Hamburgil paluti teha otsus Turgay Semenile pärast Deutsche Tamoiliga sõlmitud agendilepingu lõppemist makstava hüvitise kohta.

9 Saksa kohtupraktikas loetakse Saksa äriseadustiku artikli 89b lõikes 1 sätestatud kolme kriteeriumi kumulatiivseks ja vastastikku üksteist välistavaks. Seega ei saa hüvitis ületada ühe nimetatud kriteeriumi kohaldamisel saadud väikseimat summat.

10 Mainitud kohtupraktika alusel leiab eelotsustaotluse esitanud kohus, et direktiivi artikli 17 lõike 2 punkti a tuleks tõlgendada selliselt, et nimetatud säte, mille kohaselt kaubandusagendi poolt vahendustasu kaotamine on ainult üks tegur, mida tuleb õiglase lahenduse leidmisel arvesse võtta, võimaldab nimetatud kaubandusagendi poolt kaotatud vahendustasu käsitada hüvitise ülemmäärana.

11 Kuna Landgericht Hamburg siiski kahtles, kuidas tõlgendada kõnealuse direktiivi artikli 17 lõike 2 punkti a, otsustas ta menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas direktiivi artikli 17 lõike 2 punktiga a on kooskõlas see, et kaubandusagendi õigus hüvitisele vahendustasu kaotamise eest agendilepingu lõppemise tõttu on piiratud ka neil juhtudel, kui kasu, mida esindatav tema tegevusest saab, on hüvitisest suurem?

2. Kas nimetatud hüvitise arvutamisel tuleb arvesse võtta ka kasu, mida saavad teised esindatava ettevõtjaga samasse kontserni kuuluvad ettevõtjad?"

Eelotsuse küsimused

Esimene küsimus

12 Esimese küsimusega soovib siseriiklik kohus teada sisuliselt seda, kas direktiivi artikli 17 lõike 2 punkti a tuleb tõlgendada nii, et selle alusel ei ole lubatud automaatselt piirata kaubandusagendi õigust hüvitisele agendilepingu lõppemise tõttu kaotatud vahendustasuga ka juhul, kui kasu, mida esindatav saab, on hüvitisest suurem.

13 Kõigepealt tuleb märkida, et direktiivi artikli 17 tõlgendamisel tuleb arvestada direktiiviiga taotletud eesmärki ja sellega kehtestatud süsteemi (vt 23. märtsi 2006. aasta otsus kohtuasjas C-465/04: Honyvem Informazioni Commerciali, EKL 2006, lk I-2879, punkt 17).

14 Siinjuures on selge, et direktiivi eesmärk on ühtlustada liikmesriikide õigusnorme, mis puudutavad kaubandusagendi lepingu poolte vahelisi õigussuhteid. Samuti on direktiivi eesmärk kaitsta kaubandusagente suhetes esindatavatega ja see näeb seetõttu artiklites 13-20 ette agendilepingu sõlmimist ja lõppemist käsitlevad eeskirjad (eespool viidatud kohtuotsus Honyvem Informazioni Commerciali, punktid 18 ja 19).

15 Lepingu lõppemise suhtes kehtestab direktiivi 17 lõige 1 korra, mis võimaldab liikmesriikidel valida kahe lahenduse vahel. Viimased on kohustatud võtma meetmeid, et tagada kaubandusagentidele pärast agendilepingu lõppemist lõike 2 kohase hüvitise või lõike 3 kohase kahjutasu maksmine.

16 Saksamaa Liitvabariik on valinud artikli 17 lõikes 2 ette nähtud lahenduse.

17 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on direktiivi artiklis 17 kehtestatud süsteem, eelkõige seoses kaubandusagendi kaitsega pärast lepingu lõppemist, olemuselt imperatiivne (9. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-381/98: Ingmar, EKL 2000, lk I-9305, punkt 21, ja eespool viidatud kohtuotsus Honeyvem Informazioni Commerciali, punkt 22).

18 Seega võivad liikmesriigid teostada oma kaalutlusõigust kõnealuse hüvitise arvutamise meetodi valikul üksnes direktiivi artiklitega 17 ja 18 loodud konkreetse raamistiku piires (eespool viidatud kohtuotsused Ingmar, punkt 21, ja Honeyvem Informazioni Commerciali, punkt 35).

19 Direktiivi artiklis 17 osutatud hüvitise arvutamise korra võib jagada kolme etappi. Esimeses etapis tuleb hinnata kvantitatiivselt seda kasu, mida esindatav saab kaubandusagendi poolt hangitud klientidega tehtud tehingutest, tuginedes direktiivi artikli 17 lõike 2 punkti a esimesele taandele. Teises etapis kontrollitakse vastavalt nimetatud sätte teisele taandele, kas eeltoodud kriteeriumide alusel saadud summa on õiglane, võttes arvesse kõiki arutlusel oleva juhtumiga seotud asjaolusid, eelkõige vahendustasu, mille kaubandusagent on kaotanud. Kolmandas etapis võrreldakse lõpuks hüvitise summat direktiivi artikli 17 lõike 2 punktis b sätestatud ülemääraga

ning juhul, kui kahes eelmises etapis arvutatud summa nimetatud määra ületab, vähendatakse seda ettenähtud piirmäärani.

20 Seega, kui kaotatud vahendustasu kujutab endast üksnes ühte paljudest teguritest, mis omavad tähtsust selle üle otsustamisel, kas hüvitis on õiglane, tuleb siseriiklikul kohtul teises etapis hinnata seda, kas kaubandusagendile määratud hüvitis on õiglane ning vajaduse korral seda, kui suures osas tuleb kõiki arutlusel oleva juhtumiga seotud asjaolusid arvesse võttes nimetatud hüvitise suurust muuta.

21 Lähtuvalt direktiivi eesmärgist, nagu ilmneb ka käesoleva kohtuotsuse punktis 14 esitatust, saab eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt antud direktiivi artikli 17 tõlgendust pidada vastuvõetavaks üksnes tingimusel, et see ei kahjusta kaubandusagendi huve.

22 Selles osas tuleb lisaks märkida, et Euroopa Kohus on juba varem viidanud komisjoni 23. juuli 1996. aasta aruandele direktiivi artikli 17 rakendamise kohta ((KOM(96) 364 (lõplik)). Nimetatud aruandes on toodud üksikasjalik teave hüvitise tegeliku arvutamise kohta ja aruande eesmärk on kaasa aidata artikli 17 ühetaolisemale tõlgendamisele (vt eespool viidatud kohtuotsus Honeyvem Informazioni Commerciali, punkt 35). See aruanne loetleb erinevaid tegureid, mida tuleb õiglase hüvitise hindamisel arvesse võtta ja millest osa võib olla aluseks suurema hüvitise maksmisele.

23 Seega tuleb eeltoodud kaalutlustest lähtuvalt asuda seisukohale, et liikmesriikide kaalutlusõigust, mis võimaldab neil vajaduse korral muuta kaubandusagendile lepingu lõppemisel makstava hüvitise suurust selliselt, et see oleks õiglane, ei saa tõlgendada nii, et hüvitise summat saab üksnes vähendada. Artikli 17 lõike 2 punkti a teise taande selline tõlgendus, mis lubab kõnealuse hüvitise suurendamise igal juhul automaatselt välistada, kahjustab kaubandusagendi huve lepingu lõpetamise korral.

24 Eeltoodust tuleneb, et ei saa tunnustada käesoleva kohtuotsuse punktis 9 viidatud Saksa kohtupraktikat, mille kohaselt on automaatselt välistatud see, et hüvitise suurust võidaks õigluse põhimõtet järgides tõsta direktiivi artikli 17 lõike 2 punktis b sätestatud ülemmäärani, juhul kui kasu, mida esindatav saab, on suurem kui kaubandusagendi poolt kaotatud vahendustasu.

25 Eelnimetatud kaalutlustel tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi artikli 17 lõike 2 punkti a tuleb tõlgendada nii, et selle alusel ei ole lubatud automaatselt piirata kaubandusagendi õigust hüvitisele agendilepingu lõppemise tõttu kaotatud vahendustasuga ka neil juhtudel, kui kasu, mida esindatav saab, on hüvitisest suurem.

Teine küsimus

26 Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada sisuliselt seda, kas direktiivi artikli 17 lõike 2 punkti a tuleb tõlgendada selliselt, et juhul, kui esindatav kuulub kontserni, käsitatakse samasse kontserni kuuluvate ettevõtjate poolt saadud kasu osana esindatava kasust ning seda tuleb kaubandusagendile makstava hüvitise arvutamisel arvesse võtta.

27 Direktiivi artikli 17 lõike 2 punkti a esimese taande tõlgendamiseks tuleb esiteks vaadelda selle sõnastust.

28 Selles osas tuleb märkida, et kõnealune säte käsitleb üksnes „klientide" ja „esindaja" vahelisi lepingulisi suhteid ja kasu, mida „esindatav" äritegevusest nende klientidega saab. Seega tuleneb direktiivi artikli 17 lõike 2 punkti a esimese taande grammatilisest

tõlgendusest, et nimetatud säte välistab selle, et „esindatava" poolt saadud „kasu" hindamisel võib arvesse võtta kolmandate isikute poolt saadud kasu.

29 Sellist tõlgendust, mille kohaselt tuleb arvesse võtta üksnes esindatava ja kaubandusagendi vahelisi suhteid, toetab ka kõnealuse sätte süstemaatiline tõlgendus.

30 Direktiivi artikli 17 lõike 2 punktis b sätestatud hüvitise ülemmäär arvutatakse tasu alusel, mida kaubandusagent on saanud. Seega, nagu märkis ka Itaalia valitsus, isegi kui esindatav kuulub kontserni, maksab kaubandusagendile tasu üksnes esindatav, mitte teised ettevõtjad.

31 Lõpuks tuleb märkida, et direktiivi põhjendusest 2 tuleneb, et direktiivi eesmärk on tagada äritehingute turvalisus ja seega õiguskindlus kaubandusliku esindamise alal. Nimetatud eesmärk välistab üldjuhul selle, et arvesse saab võtta kasu, mida kolmandad isikud on saanud, välja arvatud juhul, kui esindatav ja kaubandusagent on selles kokku leppinud. Selles osas tuleb siseriiklikul kohtul hinnata agendilepingu tingimusi asjakohaste siseriiklike õigusnormide alusel.

32 Eeltoodud kaalutlustest lähtudes tuleb teisele küsimusele vastata, et direktiivi artikli 17 lõike 2 punkti a tuleb tõlgendada selliselt, et juhul, kui esindatav kuulub kontserni, ei käsitata samasse kontserni kuuluvate ettevõtjate poolt saadud kasu üldjuhul osana esindatava kasust ning seega ei saa seda kaubandusagendile makstava hüvitise arvutamisel arvesse võtta.

Kohtukulud

33 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

1. **Nõukogu 18. detsembri 1986. aasta direktiivi 86/653/EMÜ füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevate kaubandusagentide tegevust käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta artikli 17 lõike 2 punkti a tuleb tõlgendada nii, et selle alusel ei ole lubatud automaatselt piirata kaubandusagendi õigust hüvitisele agendilepingu lõppemise tõttu kaotatud vahendustasuga ka neil juhtudel, kui kasu, mida esindatav saab, on hüvitisest suurem.**

2. **Direktiivi 86/653 artikli 17 lõike 2 punkti a tuleb tõlgendada selliselt, et juhul, kui esindatav kuulub kontserni, ei käsitata kasu, mida samasse kontserni kuuluvad ettevõtjad on saanud, üldjuhul osana esindatava kasust ning seega ei saa seda kaubandusagendile makstava hüvitise arvutamisel arvesse võtta.**

Allkirjad